Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 49 (1963)

Artikel: Poesias
Autor: Steger, Dionys / Spescha, Arnold / Huonder, V.
DOI: https://doi.org/10.5169/seals-881576

Nutzungsbedingungen
Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Mehr erfahren

Conditions d'utilisation
L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. En savoir plus

Terms of use
The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. Find out more

Download PDF: 16.02.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, https://www.e-periodica.ch

POESIAS

DIONYS STEGER, MUSTER

ARNOLD SPESCHA, PIGNIU

V. HUONDER, MUSTER

DIONYS STEGER

Da Alfons Maissen

Dionys Steger ei naschius ils 30 de zercladur 1941 a Mustér, dapi 2 onns scolast en siu vitg nativ. Culla poesia eis el s'occupaus gia duront il temps de studi alla scola cantonala. Ina leva melanconia, in schar encrescher, in sentiment d'abandunadad surtrai siu scriver, s'exprima en sia poesia. Denton negliu abandun senza speronza.

Sche nus lein capir il svilup poetic digl autur, tucc'ei de contemplar igl emprem las treis poesias tschentadas bein bufatg alla fin della retscha: TIARA BENEDIDA, ADMONIZIUN, CLOM D'IN'OLMA. Igl autur ha schau publicar ellas cun in lev schem: per l'amur de Diu, neginas cun rema! — Mo en sesez manegiava el secapescha buca la rema sco tala, mobein ina certa moda tradizionala de poetar, il schinumnau product poetic ch'ei ligiaus sin tuc e balluc cun il ritmus e cun la rema, che va beinduras da vit. Con tgunsch vai de far ir la roda cun bials plaids en bufatga rema e ferm ritmus! Nua ei denton il patratg original, la fuorma sincera e veramein adequata alla intenziun? Il vuler far tunar bein a tut prezi — mo gnanc quei reussescha adina — savess ins paregliar cugl organist che drova adina ils pli ferms registers, era per las parts musicalas las pli delicatas e liricas, che emprova de cuvierer las munconzas de siu art enten far cun schliatas notas buna musica tunonta, cun exagerar beinduras il register amuront della vusch celesta, della vusch humana tremblonta e smulonta. La rema vita sco era la vusch celestiala surduvradas, s'engartan mo memia savens per monsters scuflai che sloppan cull'emprema furada, serevelan per viars senza flad inspiront, ed ils plaids ils pli bials, ils registers ils pli exquisits digl organ dils organs, ein buca stgis de cuvierer la cavortgadad interna dil cunfar. Davos rema e ritmus sto il patratg, la visiun, il maletg, l'intuiziun, la spargnusadad artistica star e luvrar.

Arguments de reproscha han era pinau sin rucca ils adherents della poesia tradizionala, refutond la moda apparentamein leva de far poesias davart ils novists: quei ei gie buca poesia, strusch prosa! — mo tratg neu, scurlau ord la mongia senza breigia e stenta! En omisdus cass setract'ei naturalmein en emprema lingia della forza interna dil poet, depend'ei della vera qualitad, buca mo della fuorma che sa semidar en gust e norma enteifer cuort temps. Adina vala la personalitad ch'ei stada en in cert mument habla de scaffir enzatgei e x t r a - ordinari en fuorma e cuntegn.

Las treis sura allegadas poesias ein segiramein d'aulta etica, de plascheivla fuorma, cun parts originalas. Mo il poet sa buca s'entusiasmar dil tut per si'atgna ovra.

Gia culla poesia PRIMAVERA, Ti dedestas la cultira, ni NOVEMBER, in suffel recent va tras la val, fladan nova inspiraziun, aria frestga, immediatadad e sinceradad. In pass aunc pli anavon tenda la secunda poesia PRIMAVERA, Sulegl, ti scauldas, favugn, ti muentas la natira, cun sia fuorma sligiada, supprimend tutta reminiscenza.

Il poet senuspescha buca de far pliras poesias cul medem tema, de medem patratg, gie culla medema entschatta. Ins paregli las duas poesias NOTG. L'emprema presenta in maletg che lai ira siu egl spert sc'in cavriel viado ella stgiradetgna per encurir enzatgei. Mo nuot auter ch'il mir stgir della notg ch'ei d'anflar. Era la fuorma ei fluida, svelta sco il suffel cuvretgs dalla stgiradetgna. La secunda NOTG muossa urdadira pli compacta, s'empusa sin accentuaziun diversa e pli decisiva.

Per entelgir differenzas denter ina moda e l'autra de poetar dil medem autur legi e paregli ins la sempla sinceradad en LAUD cun TIARA BENEDIDA. — El medem senn vegli igl amatur della buna poesia paregliar ANGUOSCHA e FUIGIA, poesias de tetel different, mo paregliontas de cuntegn. Omisduas entscheivan culs plaids: Encadenaus, spuentaus stos jeu fugir. L'emprema versiun ei l'anguoscha sezza, la secunda revela mo il patratg della anguoscha che mudregia il carstgaun. Era quellas duas poesias, ina de stretg ritmus furtiv, l'autra pli substanziala en fuorma e patratg, perschuadan il lectur. Mo co fugir dal sgarscheivel patratg, dalla anguoscha? Ein anguoscha e patratg buca ligiai vid la persuna pitenta sco la ligionza denter subject ed object ella construcziun? —

La poesia FLOMMA dat nova perdetga de qualitads da vart il giuven poet. Nuot ei vuliu e sfurzau, tut senza pretensiuns. Ei setracta della contemplaziun criua e niua della candeila en flomma. In buf vegn e scua naven dal tgierp l'olma. E tgei resta? De scarplir vinavon il patratg surlai il poet al lectur. In experiment cun scolars ha dau caschun allas pli diversas interpretaziuns, senza secapescha saver fugir dal coc e magnol.

Igl autur capescha de metter en libra cuorsa pigns schabetgs, impressiuns apparentamein senza gronda muntada, denter auter ellas poesias: INA SPASSEGIADA, IGL UREZI, CUMIN ed autras. PASS EN LA NEIV vegli ins paregliar culla poesia gia menzionada NEIV CRODA SIN IL VITG ALPIN. Contrasts e semegliadetgnas survegnan cheu differents accents. L'emprema ei d'in soli patratg, ella secunda differents elements che portan il baghetg, tscheu ina

sperta egliada d'in gienà epi la claussa digl egl, l e u maletgs e patratgs differents, exhortaziuns, ponderaziuns.

Alla fin lessen nus aunc scarplir la poesia prosada AUDAS ... cun totala liquidaziun de metrica e rema, salvond denton il caracter concis de poesia. La sensibladad della natira humiliada dal pass rubiesti dil carstgaun s'exprima mo cull'udida, auditivamein: a u d a s ! Ei il carstgaun insumma schi fins ch'el auda il plonscher della natira vegetativa? — il rampun d'in carstgaun! —

Per intercurir pli afuns la poesia dil giuven autur, fuss necessari de dar in'egliada sil vocabulari applicaus en siu ciclus de poesias. Ils differents tetels de sias poesias dattan gia enviament prezius.

In profund sentir e pitir va tras ina partida dellas poesias de D i o n y s S t e g e r . Sia lirica ei resentida e vera de sentiment. Igl ei de sperar che la truscha de nies temps spruni buca il giuven poet encunter il buf che ha smenau el sil bi e svelt tguli neuavi el reginavel della poesia. —

POESIAS DA DIONYS STEGER

LEVADA

Igl uaul
sededesta, e las
pezzas stendan
lur profils encunter
tschiel.
Il carstgaun
envida las cazzolas
e fa beinvegni
all'alva dil di
arrivont.

CAREZIA

Carezia ti eis inschignusa
e franc a biars fas mal
Mo ti eis maliziusa
e cuozas senza cal.

LAUD

Tiu egl e
tia fatscha,
els dattan a mi confiert.
Tia egliada e
miu patratg tier Tei
fan cantar in laud e
laian giubilar
miu cor
per Tei,
miu car
Diu.

ANGUOSCHA

Encadenaus,
spuentaus
stoi jeu fugir,
stoi jeu pitir.
Pertgei?
Jeu, da tei
fugir?
Ti suondas mei?
Mudregias mei
sin via e senda
mintg'ura.
Va!
Banduna!
Lai mei
persuls cun mei.

NOTG

Egl, ti
vas ora
sur las planiras,
sin ils crests,
en las vals.
Miras,
miras ed enqueras,
mo ti anflas nuot
auter che freid
en la stgira,
stgira
notg.

LA FLOMMA

Ditg hai jeu
contemplau tei!
Flomma, ti stendas
incontin tia lieunga
encunter tschiel.
Ti sclareschas la
cuntrada,
ti resplendas incontin.
Mo anetg ei dat in
suffel. Flomma,
quei ei tia
fin.

NOTG

Tut porta ussa il medem
vestgiu.
Tut ei ussa stgir, freid
e criu.
Tut ners e grevs ei il contuorn.
In manti de cordoli ha
enzugliau l'entira val,
ed ha fatg tut tuttina,
stgir e notg.

FUIGIA

Encadenaus, spuentaus,
stoi jeu fugir contristaus
da tei, miu patratg che suondas mei
pass per pass
sin via e senda.
Dapertut anflas ti mei.
Jeu vi buca veser tei!
Patratg,
bandunas mei?

PRIMAVERA

Ti dedestas la cultira,
verdegheschas la natira.
A plontas, paradas, tut schi niu,
ti uss das il ver vestgiu.
Primavera, ti desiderada,
ti fitteschas la cuntrada.
Cauld favugn la neiv luenta,
mintga flur sil prau muenta.
Primavera destadada
embelleschas la cuntrada.

AUDAS...

Jeu mon tras la cuntrada,
sur prau ed èr,
sun sin la prada, ed audel
co tontas flurs e
biars verdins sestendan,
pliran, plonschan,
e ston lu storscher
lur tgauet che vegn
schmaccaus da mia
sola giu el tratsch.
Ed jeu, e ti,
udin nus la
lamentaschun?
Prendein nus peda
de tedlar tgei
quellas fluras, quels
verdins vulessen
scutinar a nus
en noss'ureglia?

PRIMAVERA

Sulegl,
ti scauldas.
Favugn, ti muentas
la natira.
Ensemen luenteis
vus dus la neiv
e fageis nescher
ina nova stagiun
pleina veta.
La primavera.

INA SPASSEGIADA

Mond atras
igl uaul stgirverd
hai jeu observau
enzacons pass
spuretgs e selvadis.
Continuond mia via
tuttenina hai engartau
in animal spuretg
sut in pegn.
In cavriel.

IGL UREZI

Grevas neblas
neras pendan vid il
tschiel.
L'aria ei cametscha,
greva, e schmacca
grond e pign.
In tun, — in fraccass. —
Anetgamein croda plievgia
caulda giu sin
tiara.

NOVEMBER

In suffel recent va tras la val
e ramura da vilau.
Flur e verdin van a mal,
nius ei il prau.
Gl'unviern vul vegnir,
la natira vul far pitir.
In suffel va tras la val
e ramura senza cal.

CUMIN

Schumbraders,
sunei la mistralia!
Oz lein nus far
Cumin della Cadi.
Si cun el, giu cun el,
umens, elegi
vies mistral.

PASS EN LA NEIV

Mira
ora sin la
planira cuvretga de
neiv. —
Ti vesas
crusch e traviers
pass pli gronds
e pli pigns.
Tut pass d'animals
che han ina direcziun
e caminan encunter
il destin.

COR, BRAGIA

Bragia, bragia cor,
ti stos satrar tut tiu plascher.
Tut quei deletg
per tei sil mund
ei stau mo ina flur
de vanadad.
Bragia, bragia cor,
satiara tiu plascher.

TIARA BENEDIDA

En santeri mintga fossa
para d'esser ina trav.
Christus ha sin il Calvari
per la veta dau la clav.

Leu ruaussan en cardientscha
las restonzas de nos cars.
Lein salvar els en preschientscha
ed undrar els sco nos frars.

Lein la tiara benedida
semper ver en grond'honur.
Al santeri la duida
stema render al Signur.

ADMONIZIUN

La roda dil temps rocla
senza cal, incontin.
Carstgaun lavur'ed ura,
enquera tiu destin.

Ils dis de tia veta,
ti stos els sularar.
Bu' viva en dispeta,
carstgaun cun tiu confrar.

Al proxim en carezia
dai stema ed honur.
Mo lu ei tia veta
plascheivla al Signur.

En tschiel ti la pagaglia
survegns segiramein.
Dieus tei remunerescha
per tut lu grondamein.

La roda uss seferma,
tiu temps ha ina fin.
L'ura ei complenida,
uss eis ti al destin.

CLOM D'IN'OLMA

Seregorda ti carstgaun
de mei contristada.
Lai de sponder oz quei saung,
veta schi beada.

Seregorda ti de mei,
jeu che stoi pitir.
Fai dil bien er ti per mei,
lai mei buc pitgir.

O carstgaun, ti eis mundans,
gronds ei tiu azur.
Ordavon ti fas bia plans
senza tiu Signur.

O carstgaun, ti gidas mei
cun ti'oraziun.
Suenter er jeu gidel tei
cun benedicziun.

NEIV CRODA SIN IL VITG ALPIN

Neiv croda incontin.
Cuviera la tiara
cun in manti schi fin.

La natira dabot
semetta a ruaus.
Sepeina per la mort.

Alva ei la tiara.
Pass aunc frestgs caminan
cunter mintga casa.

Mira leu sut il pegn
s'engarta in cavriel,
al freid encunter tegn.

Ina flur en curtgin
lai il tgau uss pender.
Po plascher a negin.

Stgir il vitg uss cuarcla,
zugli' en in manti schi ner,
Dieus sisura vèglia.

ARNOLD SPESCHA

Da Alfons Maissen

Arnold Spescha ei naschius a Pigniu ils 13 de zercladur 1941, frequentau il seminari scolastic a Cuera, dau dus onns scola ad Arosa, e da present cand. fil. della partiziun romanistica all'universitad de Turitg. — Gia baul entscheiva Spescha cun empremas emprovas poeticas. Mintga scribent ei influenzaus de siu contuorn e sebasa e sefuorma igl emprem vid exempels e models existents. Aschia ha era Arnold Spescha sfogliau da rudien ellas ovras de nos pli gronds scribents, surtut de Giachen Caspar Muoth. Ei secapescha che nies poet resta en enzacontas poesias fideivels agl ideal tradizional.

Gia l'emprema poesia della collecziun pren per model la canzun dil VITG PATERN. Sco beinenqual de nos valents poets romontschs, ha era Spescha vuliu decantar siu vitg patern, far honur a siu ravugl d'origin, a sia casa paterna. Grev pensum, secapescha! Co sedifferenziar, danunder prender novs patratgs e motivs? Mo era cheu semanifesta il poet distinguiu, ed ei fuss interessant de paregliar criticamein las varga 15 poesias romontschas sur il vitg patern.

Mo gia en sia secunda poesia A CASA, fui il giuven poet da tutta convenziun e sesprova de s'exprimer en libra fuorma senza ritmus e rema usitada en nossa litteratura romontscha. Novs tuns ein cheu d'udir. Il vent spuretg returnonts dagl jester, lai il poet sefermar cul patratg tier in amitg, lu tier in schabetg, mo siu ver destin ei de contonscher e de sefermar per adina tiels de casa. Leu pér s'accomplenescha tut. — Ella poesia SPIGIAS semanifesta lirica pli fina, sentiments de fuorma pli gagliarda. — Patratgs de commiau sesviluppeschan en PARTIR, che fa cuminonza en sia grevadetgna culla poesia gia numnada A CASA. — La stgira situaziun senza gronda speronza d'in carstgaun annunzia *IL MALSAUN*. Siu plirar ei daus en ferms tuns: B a r g i r e i s i a v i a r v a , / p i t i r s i u f a t g , / e s i a o l m a p i a r d a / i l c l a r p a t r a t g . In'egliada piarsa ord finiastra lai per schabetg confrontar il malsaun cul verd d'in pegn, cul verd della speronza. Quella impressiun de nova veta che va tras siu pitir, liberescha el per il mument dalla stgira resignaziun.

Speronza, amur buca urbida, il stulir dil temps tras la veta, ein patratgs che tuornan savens en ina fuorma u l'autra. Adina anfla il poet nova fuorma e novas colurs. Sia elecziun de temas manifesta

savens il pitir human. Spescha ei pli attaschaus ed engraviaus el vargau che in Steger. El ei pli penetraus dal sentiment human della vargheivladad, dil pitir e bargir dil singul carstgaun contristaus entras schliatas experienzas della veta. En quei senn anflein nus mo scars loghens analogs tier Dionys Steger, ch'ei pli presents en siu sentiment melanconi, meins attaccaus al vargau, alla reminiscenza, forsa il pli fetg en COR, BRAGIA, nua che il patratg central ei la vanadad de quest mund e siu cunfar. Ei setracta cheu buca de valetaziun denter dus giuvens poets, mobein de differenta accentuaziun enteifer semeglionta via.

Interessant ei la cronologia, la situaziun ed il liug enten il qual ina poesia ei daventada, tgei sentiments han moviu il poet, tgei schabetg. L'explicaziun, schegie mai completa, vegn levgentada.

VITG PATERN ei forsa ina dellas empremas, poesias de Spescha, scretta igl onn 1957, pia cun 16 onns, A CASA ei vegnida fatga el Convict a Cuera cura ch'il poet era malsauns, SPIGIAS datescha dagl onn 1959 ed exprima in sentiment de satisfacziun, plascher sur il success, PARTIR annunzia in adia senza perdun. Cheu ein ils maletgs che tschontschan. IL MALSAUN ei poesia daventada duront ch'il scribent era sez malsauns. ILS PAUPERS vul far plausibel la cuntentientscha era en cumpleina paupradad, pusseivla schizun sco vertit. IGL UTSCHI EL MATG dat in maletg de nova veta pulsonta. L'impressiun PIOGN SFRACCAU—SPINDRAU ei vegnida fatga suenter la lectura d'ina notizia ella gasetta, tenor la quala in mattatsch de 14 onns ha spindrau in affon ord l'aua. Las treis poesias SPERONZA, PIOGN SVANIU, PRIMAVERA expriman mintgina en lur moda concisa l'amur che batta, giavischa, spetga, flada e suspira. TEISSA BUC E FILA BUC dat la bellezia naturala della natira che sefitta buca sapientivamein ed en luschezia personala. Nuot vegn mess vitier, spuentigliau. EI VEGN, sco las biaras de quella retscha, fatga a Cuera duront il studi scolastic. Era quella concentrescha la vargheivladad, in motiv fetg savens duvraus en tuttas pusseivlas variaziuns ella poesia romontscha. Ei valess la peina de paregliar e de fermar patratg e fuorma d'in triep de talas poesias. EI FA DIS, expressiun d'in stgir abandun che semida en clarezia cull'accumplenida dell'amur. SIN SANTERI, liug de pasch e ruaus, che vegn profananus en patratgs de vendetga. Gnanc cheu ei il cartgaun el cass de sedeliberar de sias pissiuns. AGL UR, ina dellas pli bein gartegiadas poesias. Agl amitg malsaun resta per questa veta negina speronza auter che quella della proxima mort. Mo agl ur della via, dil mund, bandunaus da tuts, vegetescha la creatura sbittada. Era SESEMIOND ei d'engraziar ad in schabetg. Il poet vesa in nibel che spassegia pil tschiel entuorn. Il carstgaun giu sin tiara lai direger, pren identitad e spassegia en cumpleina

romantica la via dil schabetg. SIN VIA ei il resultat d'in'experienza che contempla la veta d'in'autra persuna che pitescha. In bien cussegl ad ina tala meina ella puspei, schegie sin in auter binari della veta, tuttina in pass anavon enviers in niev destin. Mai eisi memia tard de puspei semetter en via e mirar anavon senza sepetrar dil vargau desillusionont. Questa poesia ei vegnida concepida ad Arosa. VARGAU, ina flur ed amur che fa ir e svanir emblidond in'autra. EL VARGA, parafrasa della vargheivladad exemplificada per mied dellas stagiuns, mettend a mintga strofa alla fin sc'in pal regulatur en ina roda il: e v a r g a ! DAI, ei vegnida fatga ed inspirada duront in excercezi spiritual a Zir. ED EI VARGADA, scret a Sevgein, expressiun dil vargau legreivel, della plascheivla reminiscenza. UAUL porscha dus interessants maletgs. La dascha separeglia cun lur moviments alla bratscha humana che dosta e sedosta, ed igl uaul respira sco il cor dil carstgaun, restont omisdus statteivels en lur profunds suspirs. IL TAT ei resultat d'in'inspiraziun momentana. BANDUNADA reminiscenza intima dil pitir d'amur. MURIR dat in'impressiun della vargheivladad, della vanadad de quest mund. Tut va da rendiu, alla fin. La flur che sto sederscher sut la frida della filtschada. Buca lunsch naven stat il maletg della mort cun sia faultsch che vegn da surengiu. La poesia ei vegnida fatga la stad duront la lavur de sitgur a Pigniu.

Tgeuamein ed en in stil tuttafatg sempel e clars metta *Arnold Spescha* a scret sias impressiuns e ses patratgs, cun leva plema, spluntond sco in schenau utschi levet encunter il veider della finiastra per siu sinzur, ed anfla albiert. Ei secapescha ch'il lectur vegn a persequitar cun interess il svilup de quei giuven poet e scribent. Nus spetgein era da Arnold Spescha ina buna prestaziun sco prosaist e novellist. —

POESIAS DA ARNOLD SPESCHA

VITG PATERN

Sin spunda sulegliva
al pei de cuolms vastus
che bettan grond'umbriva
leu schai in vitg prezius.

Il vitg de mi'affonza,
miu cor, miu sentiment!
Mudesta ei l'avdonza,
la petschna casa lenn.

Il vitg sin la collina
sper praus e fops arai,
sut protecziun divina
amiez ils ers semnai.

La patria leu sesanfla,
gie leu il cor matern,
quei vitg che leu ins anfla,
igl ei miu vitg patern!

A CASA

Bufatg cul vent
van mes patratgs
lontan.

Seferman cheu
tier in amitg
e lu

Seferman leu
tier in schabetg,
vargond —

A casa lu
seferman els
tiels mes . . .

SPIGIAS

El tratsch arau
ha'l pur semnau
ils petschens grauns

Lu eis el ius — — —

Plievgi' e sulegl
ein i marvegl
alla lavur.

Ed ei fa brin — — —

El vent e la notg che setschontschan
las spigias sesiemian, ballontschan.

PARTIR

In mat va tras la neiv
el stgir e trest,
vegnend tier ina seiv
sepus' sil fest.

Con grevs ei oz quei di
prendend comiau,
tut era gie schi bi —
tut ei vargau.

Ei bischa incontin
e senza cal,
e notg — ei fa gia brin —
con tgeu la val.

IL MALSAUN

Leu in malsaun, el plira
en letg schemend,
cun egls pitgivs el mira
el lunsch, bargend.

El ha buc pli letezia —
il di snavur!
Mintg'ura ei grevezia —
la notg sgarschur!

Bargir ei sia viarva,
pitir siu fatg,
e sia olma piarda
il clar patratg.

El mira tras finiastra —
speronza vegn
vesend l'egliada piarsa
il verd d'in pegn.

ILS PAUPERS

Jeu vesel sin la caglia
tremblond en la ferdaglia
in pign utschi.

Da lunsch ves'jeu in pauper,
pli paupers ei'l che l'auter,
in grond murdiu.

Mo els ein fetg statteivels
egl esser ventireivels,
els ein cuntents!

IGL UTSCHI EL MATG

Leu in utschi
cantina
sil tschupi.

In selegrar
sgarguglia
el cantar.

E siu lungatg
raquenta
de nies matg . . .

PIOGN SFRACCAU — SPINDRAU

Dalunsch in griu —
e lu finiu.

Ord l'au' in maun
sestenda aunc.

In segl el vau —
igl ei spindrau.

SPERONZA

In egl che arda
tarlisch'adina
e spetga . . .

In cor che batta
giavischa — viva
e spetga . . .

PIOGN SVANIU

Biars dis ein gia stuli
schi mets sco en santeri,
quei quescher, s'ei manti
entuorn in grond misteri?

Ha ella emblidau
l'empermischun lu dada
a mi en bratsch, cul tgau
giu sin miu pèz pusada?

PRIMAVERA

Primavera
nova veta
viver niev,
niev fladar
el temps de matg,
respir d'amur . . .

TEISSA BUC E FILA BUC . . .

Pertgei eis ti schi pura,
gelgia, biala flura?

Pertgei schi maiestusa,
alva sco la spusa?

Co ti eis aschi biala
senza la travaglia.

E I V E G N . . .

Tic — tac,
incontin,
senza fin.

L'ura va,
ella sa
ch'ei vegn tard —
ch'ei vegn fin —

E I F A D I S

Encarschadetgna
e stgiradetgna
vevan mei cargau.

Ei era notg . . .

Mo arrivada
la carezada
ei'l sulegl levaus

Ei ha fatg dis . . .

SIN SANTERI

In liug de pasch —
fors'il sulet
ch'ei aunc d'anflar
sin quei munet.

Ti vesas leu
quei giuven mat —
pitgivs avon
la fossa stat.

«Amitg, eis morts,
jeu less plirar —
mo vi per tei
vendetga far».

Carstgaun puccont,
ti pauper cratsch! —
Ei cheu la pasch
mo sut il tratsch?

AGL UR

A segenond el va sul prau
cun siu patratg el temps vargau,
el tuoscha

El vesa pli negina flur,
aspira pli negin'odur,
el tuoscha

Siu pèz, siu cor ein plein dolur —
per el ei cheu negin futur,
el tuoscha

SESEMIOND

E segenond atras il prau
el contemplava il tschiel blau.

In nibel petschen, tut persuls
leu caminava el vastus.

Ed omisdus a palandrond
persuls els mavan sesemiond.

SIN VIA

Gia ein ses onns vargai
ed ella fa in paus —
persula

Luvrau, rugau, spetgau,
ei quei uss siu destin —
persula

Mo mira anavon
e fuorma quei che vegn —
persula

VARGAU

La rosa ei gia passa —
flureva aunc anson.
Ni ei l'egliada stauncla,
il cor buc quel d'avon?

Ha ina nova flura
sil crest entschiet flurir —
per render bia bellezia,
mo er — per schar pitir.

EI VARGA...

Ei vegn la primavera
cun bia ventira vera
e varga . . .

La stad de bia parada
arriv'en la contrada
e varga . . .

Gl'atun ch'ha bia fadigias
nus porta bialas spigias
e varga . . .

Nus porta bia ferdaglia
gl'unviern cun la nevaglia
e varga . . .

Aschia ei la veta
'la vegn cun bia pareta
e varga . . .

DAI...

Carstgaun dai bia e dai bugen,
lu vegns ti era endamen
cu *ti* eis paupers.

En tschiel spel tribunal divin,
la vusch ti audas d'in carin
che *era* paupers.

La vusch che sa per tei rugar
ed en la gloria tei gidar
ch'eis *ussa* paupers.

ED EI VARGAVA...

Cu las rosas aunc flurevan
e las gelgias lev rievan,
lu er' ei bi . . .

Ed ei vargava —
Ed ei vargau —

Oz aunc siemis che giavinan,
de quei temps beau scutinan . . .
d'in temps spirau . . .

UAUL

La tschema ballontscha
el vent primavaun,
la dascha setschontscha,
sedosta sc'in maun.

La selva respira
profund sc'ina mar,
sc'in cor che suspira,
mo ferms vul restar.

IL TAT

Spassegiond atras gl'uaul
queta el de sesemiar
ord in temps vargau — pli baul,
ord il temps dil dultsch amar.

Nu' ch'el steva maun en maun
carezond sco giuven mat
cun la cara sin in baun —
«Temps, ti vas dabot, — gia tat».

BANDUNADA

Giud la vesta ina larma,
sur las levzas in suspir.
Mo tgei ei quei —
Vesa gie negin la plaga
el profund dil cor malsaun.
Mo in che sa . . .

MURIR . . .

Vesas ti il grond canvau
e la faultsch che morda vau?

Contas fluras sin il prau,
cons verdins cun tgau sfraccau.

Contas vetas van a fin
sut la forza dil destin.

CANTOND LA NOTG SCUTINA — DA V. HUONDER

Da Alfons Maissen

El muossavia digl autur che suonda, vegn fatg attents che la poesia lirica seigi buca tschaffabla en tut ses detagls ed en ses misteris culla matematica en cefras precisas. Il poet san ins buca prender pil plaid! — Mo tuttina para ei a nus indicau de metter il lectur in techet sin via en sia contemplaziun poetica. En tgei moda ed en tgei direcziun el vul caminar en sia meditaziun, stuein nus veramein surschar a mintgin. —

La repartiziun dil ciclus en las quater vigelgias ed in'alva corrispunda al patratg exprimius el poem. Igl ei il rom enten il qual il poet enzuppa ses patratgs. La vigelgia vul esser capida cheu el senn originar: staziuns dell'oraziun monastica duront in di ed ina notg.

L'idea poetica ei entrada en vigur cun la lectura ed il studi d'in' ovra scretta en lungatg tudestg, da *Silja Walther,* naschida 1919 a Rickenbach sper Olten, oz Sora Maria Hedwig OSB ella claustra Fahr sper Turitg. Dapi 1944 comparan da questa poetessa poesias e lavurs en prosa de gronda clarezia ed intimitad. *V. Huonder* imitescha secapescha en negins graus Silja Walther, schegie che affinitads cunzun ella moda de scaffir maletgs, ella simbolica ein de festisar. Era V. Huonder vul buca statuir cun sia poesia situaziuns fixadas dil tut gia ordavon, mobein lai fluir en ses vers profunda reflecziun humana en in senn pli general. Quei seresulta dals emprems plaids. Gia il tetel: Cantond la notg scutina, pretenda scarplida dil senn e patratg. Igl ei il cantar per l'olma humana sensibla e fina, che senta en melanconia in grond desideri suenter la vera ventira.

Nus schein suandar il Muossavia digl autur V. Huonder:

«Buca analisar tut spirtalmein, anzi schar pluschignar sil sentiment sc'in toc musical.» — Quella risposta hai jeu survegniu d'ina poetessa tudestga emparond: Tgei vuleis vus dir cun vossas poesias.

Ils suandonts poems laian secomparegliar cun in matg flurs. Cheu anflein nus buca *mo* gelgias ni *mo* rosas, quei tschupi paradescha en tuttas colurs, secompona de variontas famiglias herbarias. Las famiglias ein differentas, il speci communabels: tuttas ein fluras.

Mintga maletg appartegn ad in'autra famiglia, denton il speci, il patratg fundamental ligia tut en in matg plaschent.

Exempel per l'emprema vigelgia:

1. maletg: Jeu palpel la notg
2. maletg: Purgina sesfundr' el manti
3. maletg: Sfendaglias laghegian
4. maletg: La suna sgregna
5. maletg: Il grep sefenda

Patratg fundamental: la melanconia. Ord quei motiv neschan tuts patratgs de sgarschur e tristezia, sentiments de dolur e snavur. La purgina penetrescha sc'in tissi el manti, las sfendaglias pericliteschan il pass, ils suns de corna van tras pial ed ossa, il grep smanatscha la veta. —

Aunc entginas caussas de ponderar:

Oz ei in di plein dagrettas. Jeu hai scumbigliau il zucher cul sal, ina profunda melanconia e tristezia vegn insinuada d'in spért contrit. Enzuola en tala situaziun buca il ner de malencurada in' e scadina caussa, ni sghegnan buca quels ni tschels objects sc'ina stria maligna? Gie, perfin persunas attaschadas ein unfiseivlas, sch'ins sent'il fèl silla lieunga. Quei ch'jeu vesel ni audel, punscha, dola.

Secapescha astg'ins buca tagliar las construcziuns culla nezza gizzada della logica, ni vuler far l'emprova nunfallibla de lacmus. Quei cunvegn alla chemia, tschei practichescha la filosofia.

Per finir aunc in maletg. Mintga caracter ha ses tratgs fundamentals. Quels marcan igl entir far e demenar d'ina persuna. Semegliontamein gusta la poesia tenor il sentiment de siu autur. Ed il lectur duei sespruar de schigiar e distinguer denter vin ed ischiu.

Jeu aschunschel il proverbi romontsch: «Sur ina seiv bassa seglia tut» ... ed aulz'ins empau la purteglia, mintgin che fa igl asen fitgau. V. Huonder

* * *

EMPREMA VIGELGIA: L'olma sufrenta sesanfla persula e bandunada en sia stanza. La notg caschuna sgarschur. La glina ei surtratga d'in vel mellen; il tschupi en rudi e de brentina ei enzenna de malaura e stemprau, las colurs forsa era de profunda malenconia. — La notg scurvanada seruschna plaun plaun era viaden ella

stanza, secatscha viaden els mirs e serenta era leu. Igl ei il simbol dell'olma sufrenta senza glisch, bugnada en stgiradetgna, bandunada. La notg conta canzuns lamentontas, ord las plontas scheman dolurs. La privadientscha, la dolur, il pitir, schigentan las levzas, caschunan d'ina vart schitgira, da l'autra larmas. Il penitent ei persuls, bandunaus e senza glisch.

Las quater strofas dattan l'impressiun dil carstgaun senza glisch, bandunaus, mo buca privaus da scadin segn de veta. El ei enzanua sin via, encunter la glisch. Mo cu vegn quella a comparer, nu'eis ella d'anflar? —

SECUNDA VIGELGIA: Ella situaziun descretta ell'emprema vigelgia pren il penitent in tizun enta maun, palpond tras il stgir della notg. El enquera ventira, in amitg forsa, carezia, il success, renconuschientscha. La purgina dultsch-ascha munta il pessimissem che sefultscha el manti sgulatschonts de seida el vent freid, daventonts ramurus e secs sco il pupi.

Ils plaids della secunda strofa porschan en lur suns e tuns negina speronza. Gia la purgina era ida tras pial ed ossa. Sfendaglias, ils viars dils tgierns che sgregnan. Gie, la glisch stezza dil tut. Nuot resta pli, negina speronza, gnanc per las caussas de quest mund. Tut ei stgir egl intern. Il penitent endira: «Jeu sentel cuderas de misla, de torta». Il grep giginont, il grep dat la pareta de niu, de sec, l'impressiun de gigina. — Il penitent e pelegrin va encunter in prighel grond e smanatschont. Impediments vegnan mess en via ad el che vul tschercar la ventira terrestra. Mo quei prighel pertscharva el buc en sia febra. Culs patratgs stinai suenter la tscherca de ventira vesa el negins impediments e prighels. Il dir granit serenta. El vegn blessaus en siu furiar. El tscherca il mundan, forsa in amitg, ina valur. Mo anfla nuot, resta bandunaus.

TIARZA VIGELGIA: Sche nus vein giu ella poesia precedenta la fuorma d'in sonet, applicaus libramein, distinguin nus ella tiarza vigelgia exteriurmein 5 strofas, dallas qualas la secunda e quarta representan il discuors direct. La persuna plaida en siemi. Ella ei tut sturnida, bunamein en febra. Igl ei siemi e buca realitad. Ella giavischa enzatgei. La notg ei cheu cun neiv e cufla.

In'umbriva che sestauscha sturschend il dies sin ina spunda teissa e spuretga. «Jeu sun dalla veta/Tractada cun gretta». La persuna ei bandunada, mira tras la finiastra fagend ses patratgs. L'umbriva che vegn encunter fa lu seregurdar el dil desideri de vuler posseder in carstgaun. El sesenta sco ina mumma, che sa denton buca dar agid agl affon, dar ad el quei ch'el stuess

haver. Tut ei niu, gnanc stratscha necessaria ei cheu per cuvierer igl affon. La neiv odado serenta, mo svanescha sco ch'ins pren in stratsch neiv enta maun, el liua.

Las stellas neras paran bubronda buna e forsa schizun dultscha e clara sco cristagl. Mo en verdad eis ella petra ed ascha, simbol della melanconia che surpren. Biala de pareta, mo petras de gustar. Ella tschunavla strofa va l'umbriva sturschida e sesmida, spartend cul stgir della notg. Cun quei va tut la speronza d'anflar la ventira a smerscha, tut sesfundra el stgir dils scumbegls.

Las strofas 1, 3 e 5 representan la figura, il siemi che vegn e svanescha, che vegn cun sias adversitads, culla natira nera che s'igniva egl intern dil carstgaun. Ils cuors 2 e 4 representan il siemi dil penitent sin finiastra, simbol della tempra stgira, della melanconia el cor d'in carstgaun.

QUARTA VIGELGIA: Presenta questa vigelgia ina certa midada egl intern dil penitent? Eco e resun dil combat? Forsa che ina glisch entscheiva a comparer? Il carstgaun ei svanius. La situaziun ei solitaria, la realitad pli petra e pessimistica che mai. L'insistenza treidublegiada en mintga strofa dil teisser dil taisch cun sia petra dascha, digl ustgar dil miez miur e miez utschi, digl urlar dil piv e della tschuetta dattan il ver maletg dil sesanflar intern dil penitent. Tut impressiuns stgiras. Mo tuttina enzatgei che lavura e vul sefar valer, la natira. «La tascha lavura, e teissa tschaghera», explichescha gl'autur cun il maletg suandont: la brentina, mond tras las plontas, fa l'impressiun de vegnir tessida dalla plonta sezza.

Tut fa aunc adina l'impressiun d'in stgir pessimissem. Igl anflar la dretga via para sclaussa. Schizun la catscha suenter beins e ventira terrestra porta negin fretg. Smanatschas da tuttas varts! —

L'ALVA: Era quest poem ei de fuorma diversa. L'aurora dell'emprema part, la comparsa dil di, dat aunc adina negina speronza. La bubronda amara sto vegnir consumada tochen sil saung. Il clar mo carschenta las stentas e la dolur, la dramaticitad vita e niua, senza remischun. Il patratg pessimistic, melanconis che vul encurir senza anflar, dominescha. Uaps e decuraschaus resta tutt'emprova d'agir.

Pér la cuorta part de miez dell'ALVA mida anetgamein il stgir en clarezia cull'intercessiun dil zennet d'Avemaria. Midad'anetga entras la grazia, contact cul tschiel. Ussa pér ha il pelegrin quei ch'el enquera, mo ch'era avon mai encurscheivels en siu intern. Ussa beadientscha enten Diu. La davosa strofa dat l'impressiun dil niev stadi acquistaus entras il clom dil zenn, entras la grazia.

* * *

Nus savein buca far cunmeins che de repeter noss'admiraziun per ils patratgs profunds exprimi en quest ciclus. Cull'interpretaziun vegn ins denton buca a fin. Igl ei in'emprova munglusa, forsa sbagliada. Mintgin prendi sin via quei ch'el para de duvrar tenor siu manegiament, restrinschend, amplificond. El center de tutta interpretaziun stattan per mintgin adina puspei ils vers dil poet, presentai en viarva elevada, en fuorma solida, de patratg ed imaginaziun che survarga igl ordinari.

POESIAS DA V. HUONDER

Cantond la notg scutina

EMPREMA VIGELGIA

La glina melauna
Camina plaunplauna
Cun hazer tschupi:
Brentina, rudi.

La notg scurvanada
Seruschna tilada
Viaden en il mir.
Ei conta il stgir

Canzuns lamentontas.
Ei scheman las plontas
Lur brausel sinzur
Da pein' e dolur.

Las levzas schigiadas
Las larmas sfrenadas
Da glisch sun privaus,
Persuls, bandunaus.

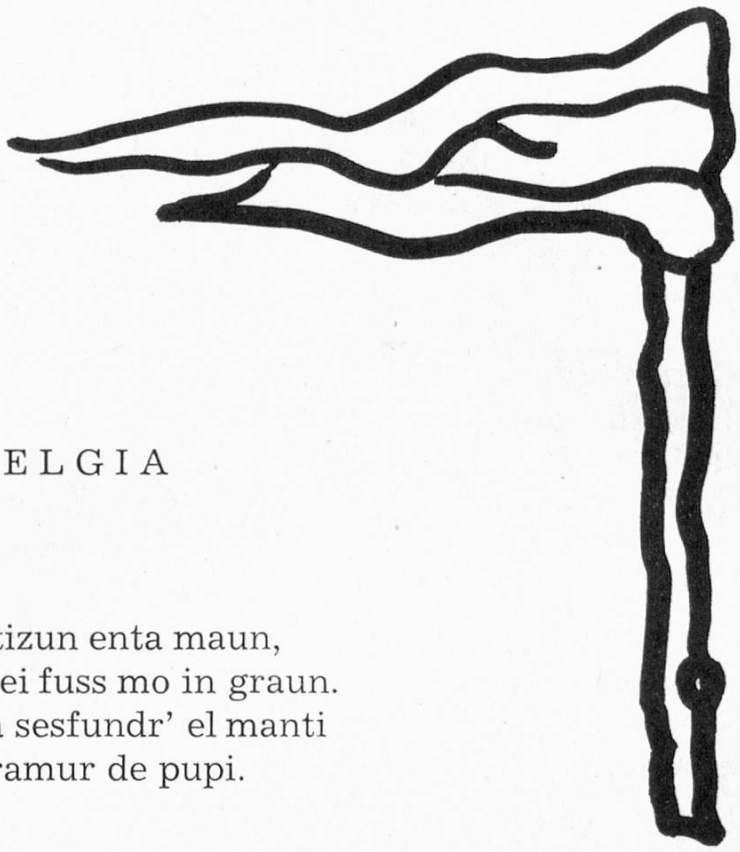

SECUNDA VIGELGIA

Jeu palpel la notg, in tizun enta maun,
Enquerel ventira, sch'ei fuss mo in graun.
Purgina dultsch-ascha sesfundr' el manti
De seida tremblonta, ramur de pupi.

Sfendaglias laghegian, la glatscha rampluna,
Ei tiba la corna e sgregna la suna.
La glisch enta maun stizzada e smorta:
Jeu sentel cuderas da misla, da torta.

Il grep giginont sefenda,
Empluna cun crappa la senda.
Jeu fetgel buc fei.

Granit vid il cor serenta,
Il saung la tiara buenta.
Jeu tscherchel mo tei.

TIARZA VIGELGIA

Tras cufla, tras vent
Il dies a sturschend,
Sestausch' in' umbriva
Sin senda procliva.

«Jeu sun dalla veta
Tractada cun gretta.
Jeu daitel en bratscha
Gl'affon senza stratscha».

La neiv sco da rida
Resch alva, palida
Vid sia capiala
Serent' in' uriala.

«Da stellas ferm neras
— Cristallas en veras —
Jeu prendel in sitg:
Issiens e suitg».

L'umbriva sturschida
Sespiarda, — svanida!
Cul stgir seunida
Tral stgir scomparida.

QUARTA VIGELGIA

La tascha lavura,
E teissa tschaghera,
E teissa fimera,
E teissa malura.

Miez miur miez utschi,
Ustgond seballontscha,
Ustgond sco la tschontscha,
Ustgond en rudi.

Il piv e la tschuetta,
Uorlan lur viars,
Uorlan sco fiars,
Uorlan en gretta.

L'ALVA

L'aurora compara:
Bubronda amara
Sco puorpra cotschnida
Da saung sevestgida.
Il di uss carschenta
Fadigias e stenta.
Il tschiel en azur
Radiescha dolur.

Ei tucca dell'alva:
O Segner mei salva!
Dai forza, dai paun
Al pauper malsaun.
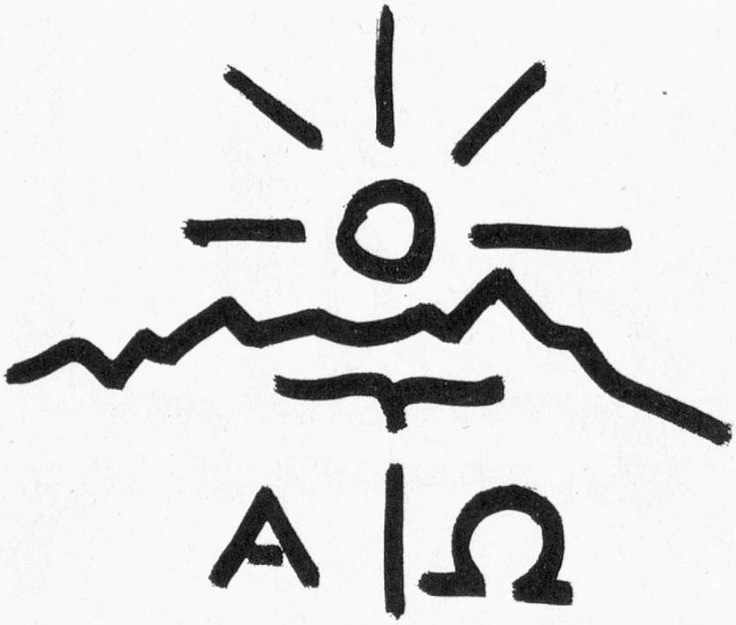
Atras la brentina
Sc'in vel d'ina tgina
Il vent ussa flada
La veta beada
Dil bab creatur,
Dil fegl mediatur:
Immens sco la mar,
Il spért trinitar.